

VECHI ATELIERE FOTOGRAFICE. FEKETE SÁNDOR - PRIMUL ARTIST FOTOGRAF DIN ORADEA

de

Lucia CORNEA

În 1882 Fekete Sándor activa deja la Oradea ca fotograf și afirma că practică fotografia deja de 14 ani¹. Un calcul simplu ne-ar indica așadar anul 1869 ca început al activității sale profesionale. Am mai aflat apoi despre el că la începutul anului 1883 era conducătorul atelierului fotografic *Décsey Ilka*² de pe **strada Közép nr.3** [actuala stradă Episcop Mihai Pavel]. Intenționa însă să-și deschidă un atelier propriu, căutând în acest scop un atelier fotografic situat într-un oraș «*cu un vad comercial bun*», în vederea cumpărării³. Se pare că n-a trebuit să caute prea departe, căci la începutul anului 1884⁴ a preluat chiar atelierul în care lucra - atelierul *Décsey Ilka*.

Timp de circa doi ani, atelierul *Fekete Sándor* a continuat să funcționeze în vechiul local al atelierului *Décsey J.*, pe strada *Közép* la nr.3. Aproximativ în 1886, fotograful Fekete a cumpărat o casă peste drum, la nr.8, în care și-a mutat și atelierul. La această adresă - **strada Kozép nr. 8** - a funcționat apoi atelierul *Fekete Sándor* până la încheierea activității, în 1924. Doar denumirea străzii s-a schimbat între timp (**din 1893**), devenind **strada Pavel**.

Casa Fekete nu mai există astăzi. Ea a fost vândută în ianuarie 1924 Episcopiei Greco-Catolice de Oradea pentru suma de 700.000 lei⁵ și demolată în vederea extinderii *Școlii Normale Greco-Catolice* cu o aripă nouă, construită în 1925⁶ în stil neobráncovenesc după planurile arhitectului Anton Szallerbeck (este actuala clădire de pe strada Episcop Mihai Pavel nr. 6).

¹ *F.L.*, 1883, nr.3 (martie), p.50-51

² *Ibidem*, p.58

³ *Ibidem*, nr.4, (aprilie), p.84

⁴ *Ibidem*, 1884, nr.3 (martie), p.59

⁵ *Nagyvárad*, 1924, 17 februarie, p.10

⁶ *Istoria* 1995, p.387

În anii '80 ai secolului 19 în Oradea funcționau mai multe ateliere fotografice, dar cea mai puternică concurență pentru atelierul *Fekete* a constituit-o atelierul *Lojanek János*. De fapt, în ultimele două decenii ale secolului 19 și primul deceniu al secolului 20 aceste două ateliere erau, pe plan local, cele mai bine cotate din punct de vedere profesional. Din 1890, *Fekete* a deținut și titlul de *fotograf al Curții Imperiale* [*K. und K. Hofphotograph*]⁷ (în cazul său *fotograf de curte al arhiducelui Iosif*), ceea ce echivala cu recunoașterea oficială a standardului profesional al atelierului. După câte cunoaștem, este singurul fotograf orădean care a deținut acest titlu.

În ce privește personalul angajat al atelierului, ca de obicei când este vorba de ateliere atât de vechi, nu știm prea multe despre acest subiect. Doar atât că în prima jumătate a anului 1885 *Fekete* căuta să angajeze un retușor pentru negative, cu experiență practică și capabil în același timp să și fotografieze⁸. Angajarea urma să se facă doar în urma primirii portretului persoanei respective și după o probă de lucru.

În ce privește cartoanele, preluând atelierul *Décsey*, *Fekete* a continuat să lucreze cu firma vieneză *Leopold Türkel* (devenită mai târziu *Türkel & Schneider*). În 1900 schimbase deja firma, comandându-și cartoanele la *Kühle & Miksche*, dar și la *Bern. Wachtl*, tot din Viena.

Cantitativ, ponderea covârșitoare a producției atelierului *Fekete* o constituiau portretele, urmate la oarecare distanță de fotografiile de grup, peisajele, vederile din oraș, imaginile unor stabilimente și activități industriale. O altă activitate a atelierului a fost mărirea de fotografii⁹.

Ca fotograf cunoscut și apreciat, *Fekete* a primit și comenzi pentru albume fotografice, alcătuirea acestora reprezentând o sursă de câștig în plus. Unul din comanditari a fost chiar Primăria orașului Oradea, în 1895, comandând un album cu portretele membrilor personalului Primăriei, dedicat primarului Sal Ferencz la împlinirea a douăzeci de ani de activitate¹⁰.

Fekete n-a disprețuit nici posibilitățile «mai populare» de obținere a unor venituri. În vara lui 1896 el era prezent la petrecerea populară din

⁷ Nu se cunosc foarte exact cerințele precise pentru obținerea unui astfel de titlu. Ele rezultă doar implicit din argumentarea unor cereri făcute în acest scop: o experiență de mai mulți ani, un atelier rentabil, câștigarea unor premii la expoziții, în concluzie atingerea unui anumit nivel profesional.

⁸ *F. L.*, 1885, nr. 2 (februarie), p.43; nr.5 (mai), p. 103

⁹ Vezi fotografia cu nr. inv.1966, în colecția Secției de Istorie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, reprezentând lucrările de îndiguire a cursului Crișului Repede în aval de Oradea.

¹⁰ Originalul albumului se păstrează în colecția de fotografii a Secției de Istorie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, nr. inv. 7173.

Parcul *Rhédey*, organizată cu prilejul sărbătoririi *mileniului*¹¹, cu «*interesante panorame*», pe care expusese «*cele mai minunate imagini*», panorame care puteau fi vizionate «*la un preț modic*»¹². Tematica pe care o înfățișau acestea era *Oradea veche*, fotografia valorificând vechile imagini pe care le realizase de-a lungul anilor. (Nu este exclus ca printre aceste vechi imagini să se fi aflat și fotografii realizate după clișee vechi din arhiva atelierului *Décsey J.* și poate chiar *Mezey*, antecesorul atelierului *Décsey*. Avem motive să credem că Fekete a preluat atelierul *Décsey J.* cu toate plăcile negative care existau în arhiva acestuia și de care s-a folosit ulterior, la nevoie¹³. Multe din aceste clișee fuseseră realizate probabil chiar de el în perioada când fusese conducătorul atelierului *Décsey*).

Fekete s-a numărat și printre cei câțiva fotografi profesioniști orădeni care au furnizat numeroase clișee pentru ilustrarea cunoscutei monografii despre Oradea și Bihor, apărută în 1901 sub redacția lui Borovszky Samu¹⁴. În această lucrare enciclopedică el este prezent cu numeroase portrete de personalități, imagini de clădiri și vederi din Oradea, Băile Felix și Băile Episcopoești, o serie de conace moșierești din Bihor, precum și numeroase peisaje din Munții Apuseni, printre care inclusiv o imagine dintr-o peșteră de pe valea Sighiștelului¹⁵. Remarcăm mai ales imaginile sale cu clădiri, spre fotografierea cărora și Fekete, ca mulți alți confrați ai săi, a fost atras cu prioritate, dovedind un simț deosebit al spațiului, dar și al compoziției.

Încă dinainte de a-și deschide un atelier propriu, Fekete Sándor începuse să colaboreze la presa fotografică profesionistă cu articole în care dezbătea problemele practice de ordin tehnic ale realizării diferitelor genuri de fotografii la acea epocă. Deja în 1882 el figura pe o *listă a fotografiilor cunoscute* publicată de Veress Ferenc în revista *Fényképészeti Lapok* [*Foia Fotografică*] de la Cluj. La ora aceea, el era deja abonat și colaborator al acestei prestigioase reviste profesionale.

În anii '80 ai secolului 19 vederile din orașe începeau să fie din ce în ce mai căutate. Concurența era mare; fotografiile căutau unghiuri de vedere inedite. La un moment dat, vorbind despre o imagine panoramică a orașului, pe care o realizase în vara anului 1882 de pe malul Crișului, în amonte de oraș, Fekete afirma: «*Încercarea mea a fost impulsionată de convingerea că, dintre colegii mei orădeni, nici unuia nu-i venise încă în*

¹¹ O mie de ani de la stabilirea ungurilor în Panonia

¹² *Nagyvárad*, 1896, nr.168 (24 iulie), p.7

¹³ Un exemplu în acest sens este imaginea vechiului teatru din Oradea, fotografiat în jurul anului 1880 (reprodusă în Nagy 1998, p.15-16)

¹⁴ Borovszky 1901, *passim*

¹⁵ *Ibidem*, p.3

*minte să fotografieze acest peisaj»*¹⁶. Toate acestea, precum și o serie de amănunte tehnice le relatează într-un articol din *Fényképészeti Lapok*, intitulat *Fotografieren de peisaj pe placă cu emulsie*¹⁷ (Acest articol constituie încă o dovadă a faptului că în această regiune procedeul cu colodiu umed a continuat să fie utilizat până în anii '80 ai secolului 19¹⁸, cel puțin în anumite situații, datorită fineții deosebite pe care o conferea imaginii).

Fekete a colaborat și cu alte prilejuri la *Fényképészeti Lapok*, comunicând diferite observații din practica sa de fotograf. În 1883 atrăgea de pildă atenția confrăților săi asupra elasticității unui anumit tip de hârtie fotografică¹⁹. Continua apoi cu chestiuni privind luminarea obiectelor²⁰ și cu probleme de selectare a lentilelor potrivite pentru fotografierea obiectelor²¹, acest din urmă articol fiind de fapt o traducere după bibliografie germană. După 1900, Fekete a colaborat la o altă revistă fotografică de prestigiu, *A Fény [Lumina]* de la Budapesta.

Pe plan local, cel puțin în două domenii Fekete Sándor a fost un pionier: este vorba de fotografierea imaginilor obținute cu ajutorul razelor X și de fotografierea la lumină artificială.

În 1896, Fekete s-a implicat activ în primele experimente cu razele X și aparatul Roentgen efectuate la Oradea de fizicianul Károly Irén, profesor la Gimnaziul Premonstratens din Oradea. Spre sfârșitul anului, acesta începuse o serie de experimente cu razele X, pe care le-a comunicat în conferințe publice, cu exemplificări pe un recent achiziționat aparat Roentgen²². Pe parcursul tuturor acestor experimente, profesorul a fost secondat de Fekete Sándor care i-a realizat, de la început, ca și colaborator, fotografiile²³.

Cea de a doua activitate de pionierat se referă la fotografierea la lumină artificială. Inițial, aceasta se realiza doar la lumină naturală. La Oradea, atelierele fotografice au început să practice fotografierea la lumină artificială la începutul anului 1910. Nici fotografii, nici clientela sa nu mai

¹⁶ *FL.*, 1883, nr.3 (martie), p.50-51

¹⁷ *Tájékoztató emulsiós lappal*, în: *Ibidem*. Emulsia, sensibilă la lumină, era constituită din cristale de săruri de argint aflate în suspensie într-un liant. Ea era turnată într-un strat foarte subțire pe un suport, în cazul acesta placa de sticlă.

¹⁸ Săvulescu 1985, p.17

¹⁹ *A fémnyés papír nyulóságáról*, în: *F. L.*, 1883, nr.4 (aprilie), p.68-69

²⁰ *A tárgyak megvilágításáról*, în: *Ibidem*, nr.5 (mai), p. 97-100

²¹ *A tárgylencsék választásáról és vizsgálásáról*, în: *Ibidem*, nr.7 (iulie), p.137-140; nr.8 (august), p.156-160

²² *Nagyvárad*, 1896, nr.291, 13 decembrie, p.4-5

²³ Fizicianul Károly Irén i-a mulțumit în mod public fotografului pentru această colaborare (*Ibidem*, 1897, nr.3, 5 ianuarie, p.4)

depindeau acum de orarul natural al zilei-lumină. Primul fotograf orădean care a folosit această posibilitate a fost Fekete Sándor²⁴.

Îl considerăm, de asemenea, pe Fekete primul fotograf orădean căruia i se poate acorda pe drept cuvânt titlul de **artist fotograf**.

În Imperiul austro-ungar, deceniile al șaptelea și al optulea ale secolului 19 au fost marcate, din punctul de vedere al statutului fotografiei, de discuțiile în jurul problemei recunoașterii valențelor sale artistice. Această recunoaștere a fost mult întârziată de puternica reacție stârmită în mediile artistice față de rapida răspândire a meșteșugului fotografiei. După ce în 1867, la solicitarea Consiliului Locumtenențial, *Societatea Artistică* [Képzőművészeti Társulat] dăduse verdictul că fotografia ține de industrie și nu de artă²⁵, recunoașterea oficială a meritelor artistice ale fotografiei a avut loc abia cu ocazia Expoziției Naționale de la Budapesta, din 1885. Aceeași *Societate Artistică* recunoștea de această dată că «...din punct de vedere tehnic fotografia presupune cunoștințe de specialitate aparte, mănuiitorul ei nu desfășoară doar o activitate mecanică, ci cadrarea, compoziția, punerea accentelor, gradarea tonurilor - toate acestea cer gust artistic și experiență»²⁶. La această expoziție fotografia a fost prezentă pentru prima dată și ca *fotografie artistică*, într-una din secțiunile speciale ale expoziției, intitulată «*activități industrial-artistice de multiplicare*»²⁷. În acest context a expus și fotograful Fekete Sándor, fiind distins cu diplomă de merit. Participarea sa cu portrete la această expoziție a fost semnalată și de cronicarul revistei *Fényképészeti Lapok*, care remarca calitatea acestora²⁸. De altfel, această revistă avea la vremea aceea și o colecție proprie de fotografii, constituită în timp și la sporirea căreia contribuiseră diferiți fotografi, nu doar din Cluj, ci și din alte orașe ale Imperiului. Printre aceștia s-a aflat și Fekete²⁹, despre ale cărui fotografii redacția revistei se exprima că sunt «*cu adevărat frumoase*».

Câțiva ani mai târziu, Fekete a primit o nouă distincție, de data aceasta la Expoziția Industrială de la Timișoara - 1891³⁰. S-a distins apoi cu prilejul Expoziției Milenare de la Budapesta, din 1896, unde a participat cu portrete³¹. Din nou, ca și în 1885, presa fotografică profesionistă i-a

²⁴ *Nagyvárad*, 1910, nr.1 (3 ianuarie), p.5

²⁵ Fejős 1958, p.211

²⁶ *Ibidem*, p.220

²⁷ ANDJB, *fond* 8, Inv.141, dos.408, f.327

²⁸ *FL.*, 1885, nr.5, p.100-101

²⁹ *Ibidem*, 1883, nr.3 (martie), p.58

³⁰ Începând din 1891, pe verso-ul cartoarelor folosite a fost imprimată și imaginea medaliei primite la Timișoara, alături de cea primită la expoziția din 1885.

³¹ *Nagyvárad*, 1896, nr.167 (23 iulie), p.3; Szilágyi 1978, p.12

remarcat prezența. Scriind despre participarea fotografiilor în cadrul acelei mari expoziții naționale, cronicarul nota: «*Dintre fotografii din provincie în primul rând trebuie să-l amintim pe Fekete Sándor, unul din fotografii cei mai buni. În total a expus doar zece fotografii, dar aceste câteva imagini sunt veritabile perle ale expoziției. Realizarea cu gust pe care-o reflectă fotografiile, încadrarea corectă a modelului, iluminarea corectă, prelucrarea liberă și precisă, toate acestea ne determină ca, dintre provinciali, să acordăm primatul acestei firme*»³².

Nivelul profesional al atelierului *Fekete* a fost recunoscut și în plan internațional, prin obținerea unei medalii de bronz la Expoziția Universală de la Paris, din anul 1900³³.

Calitatea fotografiilor produse în acea epocă este ilustrată și în paginile revistei *A Fény*, unde lui Fekete i-au apărut de-a lungul anilor numeroase reproduceri după fotografii executate de el, în principal portrete, dar și scene de viață³⁴.

Spre bătrânețe, Fekete și-a văzut realizată una din dorințele sale mai vechi - întrunirea fotografiilor profesioniști din Oradea într-o asociație profesională. Deși deja destul de în vârstă, el s-a dovedit a fi foarte activ în mișcarea pentru organizarea asociației profesionale a fotografiilor orădeni. Aceștia au aderat la prima asociație a fotografiilor profesioniști din România, care a luat ființă în anii '20 ai secolului trecut. În vara anului 1922, un grup de fotografi din Cluj și Alba Iulia au început să editeze revista *Fotografia*, prin intermediul căreia făceau propagandă pentru întemeierea unei asociații a fotografiilor profesioniști din întreaga țară. Începutul s-a făcut prin impulsivitatea organizării unor asociații locale în marile orașe ardeleni.

Asociația Fotografiilor Profesioniști din Oradea a luat ființă în octombrie 1922³⁵.

Cei treisprezece fotografi întruniți în acest scop la Clubul *Cuibul* [în incinta Cafenelei *Royal*] au ales cu acest prilej conducerea noii asociații. O încercare de organizare a fotografiilor profesioniști mai avusese loc la Oradea încă în anii primului război mondial, dar, în condițiile de atunci, aceasta fusese sortită eșecului³⁶. Luând cuvântul la întrunirea din 1922, Fekete, ales președinte al noii Asociații [este și aceasta o dovadă a prestigiului de care se bucura bătrânul fotograf în rândul confrăților de breaslă], a

³² Löwinger 1896, p.341

³³ Szilágyi 1978, p.15. Imaginea acestei medalii a fost, de asemenea, imprimată pe verso-ul cartoanelor folosite.

³⁴ *A Fény*, 1906, nr.165, 167, 171; 1912, nr.229, 247, *passim*

³⁵ *Fotografia*, 1922, nr.6 (30 octombrie), p.3

³⁶ *Ibidem*, 1923, nr.3 (31 martie), p.15

vorbit despre necesitatea unirii fotografiilor orădeni într-o asociație profesională, căreia de multă vreme i se simțea lipsa, cu atât mai mult cu cât prima încercare de acest fel, deși ajunsese la stadiul de organizare, nu s-a putut totuși concretiza în anii războiului.

După toate probabilitățile, atelierul fotografic *Fekete Sándor* și-a încetat activitatea în cursul anului 1924, probabil ca urmare a vânzării casei fotografului. În orice caz, în statisticile Camerei de Comerț și Industrie din Oradea referitoare la anul 1925 această firmă nu mai este consemnată³⁷.

Activând o perioadă îndelungată (1884-1924), atelierul *Fekete* a produs un mare număr de fotografii. Din această cauză, fotografii *Fekete* s-au păstrat până astăzi în număr mare, atât în colecții organizate (publice sau private), cât și printre fotografiile de familie a numeroase persoane particulare. Dintre instituțiile care dețin în fondurile cercetate de noi numeroase fotografii produse în atelierul *Fekete*, menționăm mai ales Muzeul Memorial *Ady Endre* din Oradea, Fototeca Istorică a Muzeului Național Ungar [*Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára*] din Budapesta, precum și *Bihari Múzeum* din Berettyóújfalu, Ungaria.

Personalitatea și activitatea lui Fekete Sándor constituie, pentru istoria fotografiei orădene, răscrucea dintre două epoci. Odată cu deschiderea atelierului său, în 1884, se încheie perioada timpurie a atelierelor fotografice orădene și începe perioada clasică a fotografiei vechi.

Fekete poate fi considerat totodată și primul artist fotograf din Oradea. El rămâne un maestru al portretului, chiar dacă a fost, la cumpăna secolelor 19 și 20, și unul din cei mai buni fotografi de peisaje și de clădiri.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

<i>A Fény</i>	=	<i>A Fény [Lumina]</i> , Budapest, I , 1906 și urm.
ANDJB, fond 8, Inv.141	=	Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, fond 8 - Primăria Municipiului Oradea, Inv.141
Borovszky 1901	=	Borovszky Samu, <i>Bihar vármegye és Nagyvárad [Comitatul Bihor și Oradea]</i> , Apollo Könyvkiadó, Budapest, 1901
Fejős 1958	=	Fejős Imre, <i>Fényképészetünk első virágkora (1855-1885) [Prima epocă de înflorire a fotografiei noastre (1855-1885)]</i> , In: <i>Folia Archaeologica</i> , X, Budapest, 1958

³⁷ Rev. Econ., 1925, nr.6-7, iulie-august, p.140-168

- F. L.* = *Fényképészeti Lapok* [Foaia Fotografică], Cluj, 1882-1888
- Fotografia* = *Fotografia*, Revista Asociației fotografilor din România, Cluj apoi Alba Iulia, 1922-1926
- Istoria* 1995 = *Istoria orașului Oradea*, coordonatori Liviu Borcea și Gheorghe Gorun, Editura *Cogito*, Oradea, 1995
- Löwinger 1896 = Löwinger Mór, *A fényképészet az ezredéves országos kiállításon* [Fotografia în cadrul expoziției naționale milenare], In: *Fényképészeti Értesítő*, 1896, nr.22, p.340-342
- Miklósi-Sikes 2001 = Miklósi-Sikes Csaba, *Fényképészek és műtermek Erdélyben. 1839-1916* [Fotografi și ateliere în Ardeal. 1839-1916], Haáz Rezső Alapítvány, Székelyudvarhely, 2001
- Nagy 1998 = Nagy Béla, *Színház születik* [Se naște un teatru], Bihari Napló Kiadó, Nagyvárad, 1998
- Nagyvárad* = *Nagyvárad*, Oradea, I, 1870 și urm.
- Rev. Econ.* = *Revista Economică*, Buletinul Oficial al Camerei de Comerț și de Industrie din Oradea-Mare, Oradea, an.I, 1925 și urm.
- Săvulescu 1985 = Constantin Săvulescu, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România. Perioada 1834-1916*, Nr.5 - Biblioteca Asociației Artiștilor Fotografi, București, 1985
- Szilágyi 1978 = Szilágyi Gábor, *A fotóművészeti kiállítások szakrepertóriuma (1890-1945)* [Repertoriul de specialitate al expozițiilor de fotografie artistică (1890-1945)], kézirat gyanánt, kiadó - Magyar Fotóművészek Szövetsége, Budapest, 1978

ANCIENS PHOTOGRAPHES. SÁNDOR FEKETE - LE PREMIER ARTISTE PHOTOGRAPHE D'ORADEA

Résumé

En 1882 Sándor Fekete exerçait déjà à Oradea en tant que photographe. Selon ses dires, nous pouvons considérer 1869 comme l'année de départ de son activité professionnelle. En 1883 il dirigeait l'atelier photographique *Décsey Ilka*, mais avait déjà l'intention d'ouvrir son propre atelier. Au début de l'année 1884 il loua l'atelier-même où il travaillait - celui de *Décsey Ilka*.

Durant approximativement deux ans, l'atelier Fekete continua de fonctionner dans l'ancien local de l'atelier *Décsey*, au 3, rue Közép [l'actuelle rue de l'Evêque Mihai Pavel]. Vers 1886 le photographe acheta une mai-

son de l'autre côté de la rue, au n° 8, où il déménagea. C'est à cette adresse - 8, rue Kőzép que fonctionna ensuite son atelier jusqu'à ce qu'il cesse ses activités, en 1924. Seulement la rue changea de nom dès 1893, devenant rue Pavel.

La maison Fekete n'existe plus. Sur son ancien emplacement se trouve, depuis 1925, une nouvelle aile du bâtiment de l'Ecole Normale Gréco-Catholique.

Dès 1890, Fekete obtint le titre de photographe de la Cour Impériale [*K. und K. Hofphotograph*]. Il fut le seul photographe d'Oradea à détenir ce titre, à ce que nous savons.

Avant même d'ouvrir son propre atelier, il avait commencé à collaborer avec la presse photographique professionnelle (*Fényképészeti Lapok* [*Feuille photographique*] de Cluj) par des articles qui débattaient les problèmes pratiques et d'ordre technique concernant la réalisation des divers types de photographies de l'époque.

Sur le plan local, dans au moins deux domaines, Sándor Fekete fut un pionnier: la photographie des images obtenues à l'aide des rayons X et les prises de vue à la lumière artificielle.

En 1896, Fekete s'est activement impliqué dans les premières expérimentations aux rayons X à l'appareil Roentgen effectuées à Oradea par le physicien Irén Károly, professeur au Collège Premonstratens. Fekete assura dès le début, en tant que collaborateur, la photographie des images obtenues. Quant aux prises de vue à lumière artificielle, il commença à les pratiquer dès le début de l'année 1910.

Nous considérons aussi Sándor Fekete comme le premier photographe d'Oradea auquel on peut réellement accorder le titre d'artiste photographe. Il participa à l'Exposition Nationale de Budapest - 1885, où, pour la première fois en Autriche-Hongrie, la photographie fut présentée aussi en tant qu'activité artistique et il y fut distingué par le diplôme du mérite. Quelques années plus tard il reçut une nouvelle distinction, cette fois-ci à l'Exposition Industrielle de Timișoara - 1891. Il se distingua ensuite à l'occasion de l'Exposition Millénaire de Budapest de 1896, à laquelle il participa avec des portraits. Chaque fois, la presse photographique professionnelle remarqua sa présence. Sa valeur professionnelle fut reconnue aussi au niveau international par l'obtention de la médaille de bronze à l'Exposition Universelle de Paris de 1900.

Sur ses vieux jours, Fekete vit se réaliser l'un de ses rêves - celui de réunir les photographes d'Oradea dans une association professionnelle. L'Association des Photographes Professionnels d'Oradea fut fondée en octobre 1922. Fekete en fut élu le président.

L'atelier photographique *Sándor Fekete* mit probablement fin à son activité au cours de l'année 1924.

En ayant existé durant une longue période (entre 1884 et 1924), l'atelier *Fekete* produisit nombre de photographies. Elles sont conservées

tant dans des collections organisées (publiques ou privées) que parmi les photographies de famille de nombreuses personnes privées. Parmi les institutions qui détiennent dans les fonds que nous avons investigués de nombreuses photographies produites dans l'atelier *Fekete*, nous mentionnerons surtout le Musée Mémorial *Ady Endre* d'Oradea, la Photothèque Historique du Musée National Hongrois de Budapest, ainsi que le Musée de Bihar de Berettyóújfalu, Hongrie.

La personnalité et l'activité de Sándor Fekete se situent, du point de vue de l'histoire de la photographie à Oradea, à la jonction de deux époques. Avec l'ouverture de son atelier en 1884 s'achève la période des premiers ateliers photographiques et commence la période classique de l'ancienne photographie. En tant qu'artiste photographe, il reste un maître du portrait, même s'il fut, au carrefour des XIXe et XXe siècles, un des meilleurs photographes de paysages et de bâtiments.

Portretul unei călugărițe

1884, 6×9 cm (format *carte de visite*)

© Muzeul Memorial *Ady Endre* - Oradea,
inv. 2496/203

Portrait d'une nonne

Portretul unei tinere

Circa 1890, 6×9,5 cm (format *carte de visite*)

© Muzeul Țării Crișurilor, Secția de
Istorie, inv.1649/ 4

Portrait d'une jeune fille

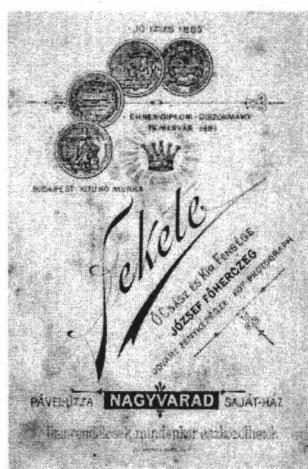
a

b

c

d

e

f

Evoluția siglei atelierului Fekete Sándor de-a lungul anilor:

a, b.) 1884-1885

c.) 1886-1893

d, e.) 1893-1901

f.) după 1901

Evolution de la marque de l'atelier Fekete Sándor le long des années

Valeria Lazăr împreună cu fiul ei Liviu
 Circa 1900, 10×14 cm (format *carte postale*)
 © Muzeul Țării Crișurilor, Secția de Istorie, inv. 8479
 Valeria Lazăr avec son fils Liviu

Portretul Terezei Bölönyi
 2 februarie 1901, 10×18 cm (format
cabinet portrait)
 © Muzeul Țării Crișurilor, Secția de
 Istorie, inv. 853/ I
 Portrait de Teréz Bölönyi